

Se tlatziwke iwan itlatzijkayo

La flojera de un flojo

Náhuatl del norte de Oaxaca

Se tlatziwke iwan itlatzijkayo

La flojera de un flojo

Náhuatl del norte de Oaxaca

Narrador: Eleuterio González T.
Asesor lingüístico: Arnulfo Prado B.
Dibujante: Cathy Marlett

Publicado por el
Instituto Lingüístico de Verano, A. C.
México, D.F.
2005
Primera edición
nyh 05-112 1C

Se tlatziwke iwan itlatzijkayo

Oyekaj eyin iknimej. Omen oyekaj tekipanojkej iwan se oyeka tlatziwke. Se tonale oyajkej otekipanotoj omowikakej, iwan nikuak oajsikej iwan inpatrón, nekatej omen ikniwan otekipanojkej, iwan nekáj tlatziwke mach okineke tekipanos. Iwan komo tlatziwke, amo moesoj tekipanoa, yej okimotetemilij miek pan, okimolwij tla amo kinekis tekipanos siera yon kikuas.

Oajsito se lugar, in tlatziwke mach okineke tekipanos mejor okochke itlampa se iksotl, iwan opéj teemiki asta mokuijkui. Opéj kiteemiki okiyawalojkej sekimej askamej iwan okinekiaj kitzopitianij, pero yej okinxakualilij sekin pan para ma kikuakan iwan ijkón mach ok okitzopitijkej.

Satepan, oonewak nejnemi iwan okonitajsik se tzojma kokoxke ya miktok, iwan ompa yowalaya in koyotl okinekia kikuani. Iwan komo in tlatziwke okitkik in pan, okilwij in koyotl:

—¡Amo tikuas yin tzojma, yin moyolkuis, axan kokoxke!

In koyotl okijtoj:

—Wel nitiojsiwi, ¿tlan nikuas?

Iwan tlatziwke okinankilij:

—Nian nikpia nopen, ma nimitzmaka xikua.

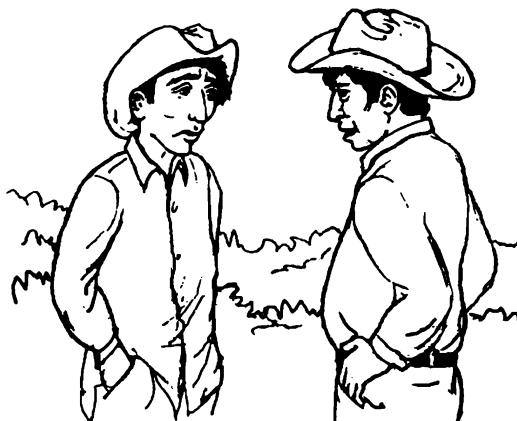

Nompa, ok ewatok, okitlamakak in yon koyotl iwan satepan oyajke. In tlaztiwke okajkokke in tzojma okiwikak okipajtito, iwan nijuak opajtik opatlanke oyáj.

Satepan, itech yon ikochteemikilis, oteemikke oajsito innawak ikniwan katlej tekipanojkej. Iwan okilwij inpatrón:

—¿Kox tinechmakas tekitl?

In patrón okinankilij:

—¿Ken amo? ¿Tlan timoesoj tikchiwa?

In tlaztiwke okinankilij:

—Nochi nimoesoj.

—Xitlaxawa kiné —okijtoj in patrón.

Pero in tlaztiwke okualijtoj:

—¡Ah, mach nimoesoj nitlaxawa!

—¿Tons tlan tikchiwas?! —okijtoj in patrón—.

Mejor san xikintlatlamakati nekatej mokniwan kan tekipanoaj.

Ompa kiné, san konintlatlamaka ikniwan iwan kitlani,
pero nekatej ikniwan owalkualankej porke inmikni
tlatziwke san yon kichiwa iwan kitlani, iwan kuale
tlakua.

Satepan okitlatlalwijkej inpatrón mach ma
kiyektlamaka yon inmikni tlatziwke porke mach kineki
tekipanos. Satepan in patrón okilwij in tlatziwke tlan
kijtaj nekatej ikniwan katlej tekipanojkej.

Oksé tonale nijuak okinmitajsik okintlamakato, yon
tlatziwke opéj kinmilwia in yonmej ikniwan:

—¡Oh, antontojtin namejwan nian ankuajtokej etl
iwan tlaxkale, nej iwan nopatrón tikuaj kuajkuale
tlakuale!

Iwan ijkuakón, okachi okinkualanij nekatej ikniwan. Iwan okilwijkej inpatrón ma kiterajti ma tekipano, iwan tla tekipanoa, tonses ok ompa mayeto, iwan tla amo, ma kiyolopacho. Okimakakej kiné se weyi tlale ma kixawa. Iwan nijuak owaltiotlakik, in patrón okilwij in tlatziwke:

—Axan tej mach tikochis, titekipanos ik ne, titlaxawas. Iwan tla amo otitlaxawke yin yuale, nimitzyolopachos.

Ijkuakón in tlatziwke ik ne oyáj omotlalito moyolkokoa. Pero san niman ijkuakón okonitajsikej sekimej askamej iwan okitlajtlanjikej:

—¿Tlan timochiwa?

—¡Oh, pos nitlanemilia! Nopatrón nechyolopachoa, kineki ma nitlaxawa yin tanto san axan se yuale.

In yonmej askamej okualijtojkej:

—Tej otitechiknomaj otitechtiokolij pan. Tla tikneki,
tej nepa ximoteka xikochi, iwan tejwan ma
titekipanokan.

Komo in yomej askamej wel tlamoloniaj iwan komo
oyekaj miekej, otlamolonijkej weyi pedaso. Nijuak
otlaneske omotak weyi pedaso otlaxawke in tlatziwke.
Iwan in patrón mach ok itlaj okijtoj.

Pero ikniwan oksemi okitlatlalwijkej inpatrón para ma
kiterajti. Satepan okitlalijkej ma kintemoti tochinmej
para kinkuaskej nikuak ajsis tlajko tonale, iwan
okinawatijkej ma kinwalinwika kaxtole tochinmej para
kajxilis. Yej melajka otlanemilij, iwan okimolwij kanin
kinmajsis asta achonmej, iwan tla amo okinmajsik
kiyolopachoskej. Onewak kiné tlanemilijtiw, pero
okonnamikke in koyotl iwan okitlajtlanij in tlatziwke:

—¿Kan tiawi iwan tlanik wel timoyolkokoa?

In tlaziwke okilwij:

—Es ke onechnawatijkej ma nikinwika kaxtole
tochinmej axan niman para kinkuaskej, iwan tla amo
nikinwikas nopatrón nechyolopachos.

In koyotl niman okinankilij:

—Nikuak onitiojsij, tej otinechtliokolij mopantzin,
axan ma nimitzpalewi. Ik ne katej miekej tochimej, mach
owij nikinkitzkis, nian xinechchia.

Oyáj kiné yon koyotl, iwan opéj kinkitzkia in
tochinmej, iwan asta opanok de kaxtole porke in koyotl
mach moesoj tlatzintoka.

Satepan yon tlatziwke oajsito inawak ipatrón iwan okinmaktilij in yonmej tochinmej, iwan yej sa otlajtlachixke. Iwan okilwij in tlatziwke:

—Weno, ¿in tej ken tikchiwa? Ma tiktakan kox melawak timoesoj de nochí. Nikpia se tentzonlamaj ya wejkawitl mach ok kinpia ikonewan. Tla para mostla tlanesis ya kipia se ikone, tej timokawas nian de patrón iwan nej sa nipaxialos. Pero tla nikuak walanesis in tentzonlamaj amo kipia ikone, tej titekipanos nonawak iktlanke iwan mach ok nimitztlaxtlawis.

Ijkuakón, in tlatziwke oksemi opéj tlanemilia. Pero nimana ijkuakón oonkisako in tzojma iwan okilwij:

—¿Tlan tikchiwa nian?

Yej okilwij:

—Oh, nopatrón melajka nechmajmawtia. Axan onechilwij kineki kitas itentzonlamaj ya ma kipia se ikone iwan san para mostla tlanesis, iwan tla amo, nimokawas inawak nitekipanos iktlanke iwan mach ok nechtlaxtlawis.

In tzojma okijtoj:

—¡Amo xitlanemili! Tej otinechpalewij nikuak ya meroj nechkuani in koyotl, tla amo por tej yeskia yonechkuaj. Axan ma nimomakuepa mowan. Ik ne onkitak meroj pilwajtok se tentzon, ma niknotzati yon ikone iwan tej nian ximokawa xikochto.

Oyáj kiné yon tzojma iwan okiwalwikak se tentzonkonetl.

Otlaneske, in tlatziwke okilwij ipatrón:

—Ya kajki tlan otiknekia. Nian kajki in tentzonkonetl ya chichitok.

In patrón okinankili:

—¡Ni modo, yotinechtlanke! Axan tej xikita nochí, akin amo kinekis tekipanos, xikyolopacho.

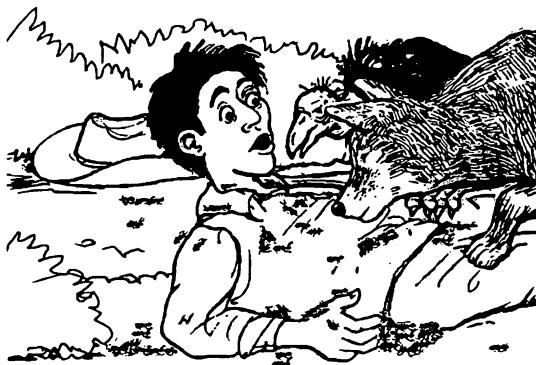
Ikuakón in tlatziwke okijtoj:

—Amo xitlanemili, nej ya nikmati ken nikchiwas para ma mochiwa in tekitl.

Ijkón okijtoj in tlatziwke porke okipalewiayaj in yolkamej, iwan nijuak oyáj yon ipatrón iwan omokaj iselti, melajka opake iwan asta sa tekitl opéj kinnekatoktia nekatej ikniwan katlej tekipanojkej.

Pero satepan, yon tlatziwke owalijsak de oteemiktoka, iwan okintlatewak ya kiyawalojtokej sekimej yolkamej. Ya ipan yomotlalij se tzojma iwan ya kijnektok se koyotl. Iwan yon tlatziwke ojtsak porke yokitzopitijtokaj sekimej askamej. Owalmejtewak sa tekitl omomajmawtij iwan oyáj omotlaloj okintokak ikniwan sa tetenke, iwan asta okiske itlatzijkayo.

Resumen: Este cuento es de un muchacho al que no le gustaba trabajar. Un día se durmió en el trabajo y tuvo un sueño. En ese sueño vivió la aventura de que unos animales lo sacaban de apuros en el trabajo.

